

לפי מה שצייד הרמב"ן (ריש שופטים), באים תחילה לב"ד של כל השבט להכריע. ואין נראה כן מפרש"י והרמב"ם ועוד.

ב. בכל דבר הוראה ודין, עיבור שנה, הבחנת דמים, הלכה למשה מסיני, לימוד היוצא מגזרה-שוה וכו' – נעשה זקן ממרא אם הורה כנגד בית דין הגדול, בין להקל בין להחמיר; – לדברי רבי מאיר, אינו נעשה 'זקן ממרא' אלא בדבר שיש לו נפקותא לענין שזדונו כרת ושגגתו חטאת (גזרה שוה דבר דבר מפר העלם דבר של ציבור). לרבי יהודה – בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים (על פי התורה אשר יורוך). ולרבי שמעון – אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים (אשר יגידו לך מן המקום ההוא). רב אושעיא אמר (פח): בשיטת רבי יהודה, שאינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף – גורע. יש מפרשים בדעת רבי יהודה, שאינו נעשה ממרא אלא בדבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ותו לא (ע' להלן פח: ובתוס'). ויש אומרים שרבי יהודה בא להוסיף על דברי ר' מאיר (ע' בחדושי הר"ן וכס"מ בשם הרמ"ה).

ג. אין נעשה זקן ממרא אלא מומחה שהגיע להוראה, להוציא תלמיד (כי יפלא – במופלא שבב"ד, כלומר מומחה).

מדברי הרמב"ם (ממרים ג,ה) משמע שצריך שיהא סמוך ממש. ומלשון רש"י משמע כל שהגיע לארבעים וראוי להוראה – חייב. אינו חייב אלא כאשר בית דין הגדול קבוע ויושב במקומו (אל המקום). לדברי המאירי (מב): כל מקום שקבעו בו סנהדרי גדולה מושבם בירושלים, הריהו כלשכת הגזית עצמה. ולכאורה אין נראה כן מדברי הראשונים שנקטו 'שנות' שגלו לה סנהדרין, היה מקום בירושלים.

דף פח

קצ. א. מה טיבה של ההוראה שמתחייב עליה 'זקן ממרא' מיתה?
ב. האם יש ביד ב"ד למחול לזקן שהמרה?

א. לדברי רב כהנא אין זקן ממרא נהרג עד שיאמר 'כך הוא בעיני' והם אומרים מפי השמועה. והשיבו על דבריו מדברי הברייתא והסיקו כר' אלעזר שאפילו הורה הלכה מפי השמועה והם אמרו 'כך הוא בעינינו' – נהרג, כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. אמר הממרא: אין תפלין בתורה וכד' – פטור שאין זו 'הוראה', זיל קרי ביה רב הוא. אמר: חמש טוטפות (להוסיף על דברי סופרים) – חייב. שנה ולמד כדעתו – פטור. הורה לעשות – חייב (והאיש אשר יעשה בודון. משנה פו:). וכן אם עשה בעצמו חייב.

א. נראה שאינו חייב אלא אם הורה על מאורע שארע, ולא בקביעת הלכה עקרונית (עפ"י חזו"א סנהדרין כג,ג).

ב. כל אלו וכיוצא בהם שפטורים מן המיתה, יש לבית דין הגדול לנדותם ולהפרישם ולהכותם ולמנעם מללמד כפי מה שיראה להם שהדבר צריך לכך (רמב"ם ממרים ג,ו).

ב. זעירא מאנשי ירושלים אמר שאם רצו ב"ד למחול – מוחלים לו. וכשבא לפני חבריו, חכמי הדרום, לא הודו לכך – כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

הרמב"ם בחיבורו הגדול (ממרים ג,יה) כתב שזקן ממרא אין צריך התראה, אבל בפירוש המשנה כתב שצריך [ומה שאמרו בגמרא אין צריך התראה – היינו להתרות משום העבירה הפרטית, אבל מתרים בו שלא יעשה כהוראתו. תורא"ש].

קצא. המוסף בית על ארבעה בתי תפלין של ראש, המוסף חוט נוסף על ציציותיו, והמוסף מין נוסף על ארבעת המינים – האם יצא ידי חובתו?

המוסף בית על ארבע בתי התפלין – לא יצא, שבית חיצון שאינו רואה את האויר – פסול. המוסף חוט בציצית – אם קשר עליון דאורייתא (וכן המסקנא. תוס' ו"פ ע"י מנחות לט.) – לא קיים מצוותו. ואם לאו, כל חוט עומד לעצמו ואין ההוספה מגרעת בעיקר המצוה (ודוקא אם לא כרך החוט הנוסף עם שאר החוטים בגדיל. עפ"י אגרות משה).
וכן לענין ארבעת המינים – לרבי יהודה שאמר 'לולב צריך אגד' – בטלה צורת המצוה [שהמינים כולם כיחידה אחת הם]. ולדעת חכמים שלולב אין צריך אגד [אלא משום מצוה מן המובחר] – כל מין עומד לעצמו, ויצא ידי חובתו.

דף פט

קצב. א. היכן ומתי ממיטין זקן ממרא?

ב. אלו חוטאים צריכים הכרזה בישראל קודם הענשתם על ידי בית דין?

א. מעלים את הממרא לבית דין הגדול שבירושלים, ומשמרים אותו עד הרגל ואז ממיתים אותו שם [ולא במקום אחר]. דברי רבי עקיבא. רבי יהודה אומר: ממיתים אותו מיד ושולחים שלוחים לכל המקומות לפרסם הדבר.

אין ברור מדברי המשנה והברייתא, האם לדעת רבי יהודה הורגים אותו בירושלים או אף בכל מקום. ונחלקו הדעות בדבר (ע' כסא רהמים).

ב. ארבעה צריכים הכרזה: המסית, בן סורר ומורה, זקן ממרא ועדים זוממים (וכל ישראל; וכל העם; והנשארים ישמעו ויראו).

דפים פט – צ

קצג. א. מהם העונשים לנבואת שקר לסוגיה השונים?

ב. מה היו חטאי צדקיה בן כנענה; חנניה בן עזור; יונה בן אמת; חבירו של מיכה (מיכיהו); עדו הנביא.